

Acta Polono-Ruthenica VI. Redaktor tomu Walenty Piłat, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn 2001, ss. 502

Здаецца, няма буйнога славістычнага асяродка, як у Польшчы, так і за яе межамі, дзе б не ведалі, не лічыліся з даследаваннямі прафесара Базыля Белаказовіча. Уражвае абсяг яго навуковых інтарэсаў: руская і беларуская літаратуры, культуралогія, літаратурная кампаратывістыка, пагранічная культур, культурны цэнтр і яго перыферыя, рэгіяналізм і малыя айчыны, краіна нараджэння як культурны чыннік творчасці, праблема асіміляцыі і захавання ўласнай тоеснасці ў літаратурах пагранічна, ідэалы этнічнай ментальнасці, стэрэатыпы і маргіналіі, а таксама шэраг іншых актуальных для славянскага свету праблем. Напачатку студзеня прафесар Базылі Белаказовіч адзначыў сваё 70-годдзе. І відавочна, што яго калегі з Інстытута Усходняй Славістыкі Вармінска-Мазурскага ўніверсітэта ў Ольштыне мелі ўсе падставы, каб прысвяціць чарговы нумар свайго штогодніка знакамітаму юбіляру.

Уводзіць у часопіс слова рэдактара тома дырэктара Інстытута Усходняй Славістыкі прафесара В. Пілата. Сцісла акрэслены ў ім галоўныя вехі біяграфіі вучонага – ад нараджэння ў Відаве пад Бельскам Падляскім да атрымання высокіх навуковых ступеняў і тытулаў і працы ў прэстыжных навуковых установах. Палкам лагічным кампазіцыйным завяршэннем тома з'яўляецца бібліяграфія публікацый Б. Белаказовіча за гады працы ў Ольштыне (1992-2000). Пры тым, перш чым падаць спіс друкаў, доктар Ірэна Рудзевіч сістэматызавала і ахарактарызавала асноўныя накірункі навукова-педагагічнай дзейнасці Б. Белаказовіча за апошнія 10 год. Агляд жа даробку юбіляра па часавай вертыкалі стаўся прадметам навуковага аналізу ў першых шасці артыкулах *Acta...* Сведчаць яны аб эвалюцыі навуковых інтарэсаў Б. Белаказовіча ад канкрэтных постацей, літаратур (польскай, рускай, беларускай, украінскай) да асэнсавання агульназначных культурных, гуманітарных праблем. Так, В. Вільчыцкі слухна сцвярджае:

Komparatystyka literacka stykając się z problematyką kultury stawiała się częścią komparatystyki kulturowej. Białokozowicz rozszerzał więc tematykę i zakres działań porównawczych wychodząc z założenia, że integracja badań literackich powinna przebiegać w obrębie całej humanistyki.

Również i na tym etapie twórczości Białokozowicza obserwujemy dwutorowość realizacyjną: z jednej strony prezentuje on problematykę kulturologiczną i metody jej rozwiązań w aspekcie teoretycznym, z drugiej zaś – poprzez badania własne – daje bogatą egzemplifikację owych ustaleń i dezyderatów (15).

Варта адзначыць, што хаця ў гэтым нумары *Acta...* няма публікацый самога Б. Белаказовіча, але кожны з заўважэных блокаў тома (хіба за выключэннем мовазнаўчага) блізкі яго даследчым інтарэсам і тэматычна і праблемна.

Раздзел *Тэорыя і гісторыя літаратуры* адкрывае І. Кузьмічоў развагамі пра тыпалогію жанравых суперсістэм. Уласна мэтаю даследчыка ёсць акцэнтацыя праблемы. На яго думку, працэс стварэння су-

персістэм вельмі павольны, працягласць існавання, а тым больш адмірання іх надзвычай доўгая. Вучоны выдзяляе першабытную, міфалагічную (або сімвалічную), фальклорную і сістэму новага і навейшага часу, якую называе сучаснай. Відавочна, што вырашэнне буйных праблем магчыма пры ўліку ўсіх кампанентаў культурнага шляху чалавецтва. Сапраўды, *в современной литературе происходит синтез родовых и дифференциация жанровых и внутрижанровых форм* (81). І трэба спадзявацца, што гэтыя ідэі І. Кузмічова нарэшце знойдуць сваіх зацікаўленых прыхільнікаў. Самыя розныя тэарэтыка-гістарычныя аспекты творчасці Л. Талстога, М. Горкага, М. Цветаевай, А. Мінчына, М. Сяднёва разглядаюць у сваіх артыкулах М. Фартунатаў, Н. Жывалупава, Г. Зайцава, І. Козлік, І. Мяноўская, Я. Чыквін.

У раздзеле *Меандры славянскай ідэі і дыялог культур* надзвычай цікавым уяўляецца артыкул Т. Шышко *Біблейныя матывы ў творчасці Салтыкова-Шчадрына*. Амаль усё XX стагоддзе адбывалася свядомая фальсіфікацыя светапогляду аднаго з рускіх класікаў, вышукваўся паслядоўны атэізм у яго творах, замоўчваліся словы пісьменніка аб той радасці, якую дае чалавеку вера ў патубаковае жыццё, выказаныя Салтыковым-Шчадрыным у напалову аўтабіяграфічнай *Поштонской старине*, ягонае прызнанне ў тым, якім *животворным лучом* было для яго прачытанне ў дзяцінстве Евангелля. Даследчык звяртае ўвагу на своеасаблівыя, індывідуальна творчыя дачыненні Салтыкова-Шчадрына са Святым Пісаннем:

Следует однако сразу тут отметить, что Салтыков-Шедрин, в противовес таким выдающимся знатокам Священного Писания, как Андрей Мельников-Печерский, Федор Достоевский, Лев Толстой, не говоря уже о чевствующем себя иересиархом Николае Лескове, редко прибегал к дословному воспроизведению стихов из книг Ветхого и Нового Заветов. Чаще всего, обращаясь к Библии, Салтыков-Шедрин использовал ее темы, образы, притчи и сказания в своеобразной для себя, как прокурора общественно-политической жизни, характерной трансформированной форме (194).

Гэтую сваю выснову даследчык пацвярджае скрупулёзным аналізам тэкстаў. Актуальнасць разглядаемай праблемы відавочная, важкасцю сваёй яна выходзіць за межы артыкула.

У раздзеле *Міжславянскія літаратурныя філіяцыі* знайшоў месца матэрыял з розных філалагічных дзялянак: пераклады ці рэмінісцэнцыі з гісторыі літаратуры (У. Казбярук), праблемы шматмоўнасці на польскіх і ўкраінскіх землях у XIX-XX стагоддзях (З. Гросбарт), фальклорны матывы (канцэпт) *доли* на памежжы славянскіх культур (І. Конева), жыццяпіс аднаго з пачынальнікаў беларускай літаратуры XIX стагоддзя Аляксандра Рыпінскага (Я. Янушкевіч), эвалюцыя малога эпічнага жанру ў рускай і ўкраінскай літаратурах рубяжа XIX-XX стагоддзяў на матэрыяле творчасці А. Чэхава і В. Стэфаніка (М. Цяплінскі), паэзія беларускага паэта Алеся Гаруна на тле суседніх літаратур пачатку XX стагоддзя (У. Рагойша).

У наступных трох раздзелах чарговага нумара *Acta...* – канкрэты-

зуюцца разнастайныя аспекты польска-рускіх, украінскіх, беларускіх як кантактных, так і тыпалагічных узаемін. Да важнай высновы ў выніку праніклівага параўнання ўзаемных перакладаў А. Міцкевіча і А. Пушкіна прыходзіць У. Мархель:

Tak więc Puszkini i Mickiewicz mieli różne podejście do przekładu: Mickiewicz pozostawał wierny oryginałowi, dostosowywał się do niego, Puszkini zaś dostosowywał oryginał do siebie (276).

Варта адзначыць тут і артыкул З. Збароўскага, у якім упершыню аналізуецца пераклад сямі вершаў Б. Пастэрнака на польскую мову, зроблены Ежы Камілам Вайнтраўбам.

Цікавыя тыпалагічныя паралелі, сыходжанні, аналогіі падаюць у сваіх артыкулах А. Дзмітрыеўскі, Б. Муха, А. Пыбенка, Я. Арлоўскі, П. Рагойша, М. Хмяльніцкі, В. Хораў. Так, на думку А. Дзмітрыеўскага, трагедыя А. Пушкіна *Борис Годунов* і паэма А. Блока *Возмездие* адначасова сыходзяцца і супрацьстаяць адна другой ў сваіх гістарычных рубяжах. Праблематыка абодвух твораў здзяйсняецца ў спалучэнні лёсаў двух славянскіх народаў – рускіх і палякаў. Менавіта параўнальнай тыпалогіі руска-польскіх матываў у *Борисе Годуновым* і *Возмездии* і прысвечаны артыкул А. Дзмітрыеўскага. Падаюцца вартымі ўвагі удакладненні трактоўкі ідэі *возмездия*, зробленыя даследчыкам:

Итак, почти через 100 лет после Пушкина, но в общей с ним парадигме русско-польской проблематики Блок создал в образе младенца символ исторического возмездия как воздаяния и платы по заслугам, как благодатного снятия и преодоления внутриславянских и исторических грехов и нашего взаимного воскресения и Возрождения (283).

Пра польска-беларускае пагранічча ў творчасці Т. Канвіцкага разважае В. Хораў. Увогуле сама гэта праблема мае ў польскай літаратуры глыбокую гістарычную перспектыву – ад М. Гусоўскага, Я. Радвана да А. Міцкевіча, У. Сыракомлі, Э. Ажэшкі, Ч. Мілаша, Ю. Мацкевіча, М. Ваньковіча, Е. Путраманта і іншых. Аднак менавіта ў Т. Канвіцкага, як і ў Э. Ажэшкі, тэма пагранічча сталася лейтматывам ўсёй творчасці. Даследчык падкрэслівае, што этнічны, рэлігійны, культурны кангламерат рэгіёна набыў для Канвіцкага статус „малой радзімы”. І ўспаміны аб ёй – магнетычнае ядро ці не большасці твораў пісьменніка. Цалкам пагаджаючыся з ацэнкай месца ў творчасці Т. Канвіцкага беларуска-літоўскага пагранічча, усё ж даводзіцца зазначыць, што ў рускім літаратуразнаўстве (аб чым сведчаць і некаторыя моманты артыкула В. Хорава) дасюль распаўсюджаны погляд на Наваградчыну, як на беларуска-літоўскія землі. Бракуе ведання гісторыі як Беларусі, так і Вялікага княства Літоўскага, Рускага, Жамойцкага. Цяперашнія літоўцы – спадкаемцы якраз Жамойціі, сталіцай якой быў Каўнас (Коўна). У часы ж Міцкевіча этнонім *Літва*, як і на працягу ўсяго XIX і часткі XX стагоддзяў ахопліваў якраз беларускія землі да самага Менску. Адсюль і ў сlynнага гадаванца Наваградчыны: *О, Литва, Айчына мая!*

Зразумела, не абыдзены ўвагаю і моўныя кантакты, якім прысвечаны сёмы, заключны раздзел ольштынскага штогодніка. Уздымаюцца ў артыкулах гэтага лінгвістычнага блоку пытанні, праблемы самага рознага кшталту: сутнасць новага „палявання на ведзьмакоў” у канцэптасферы рускай і польскай мовы на аснове публіцыстычных тэкстаў (І. Кажэнеўска-Бежыньска), робіцца спроба нармавання заходнепалескай літаратурнай мікрамовы ў Беларусі (Г. Бідэр), разглядаецца функцыянальная спецыфіка лексічных эксплікатараў мадальнага значэння магчымасці ў мове пачатковага перыяду фарміравання рускай нацыі (С. Вауліна) і інш. Змешчана тут таксама ці не адна з апошніх прац вядомага славіста, русіста, дарэчы, старшыні рэдакцыйнага камітэту *Acta...* прафесара Альберта Барташэвіча (*Нататкі аб русізмах у польскіх жаргонах*).

Абмежаваная прастора часопіснай рэцэнзіі, на жаль, не дазваляе аддаць належнае ўсім вартасным матэрыялам, змешчаным у такім аб’ёмным штогодніку. Бясспрэчна тое, што нумар *Acta Polono-Ruthenica*, прысвечаны 70-годдзю прафесара Базыля Белаказовіча, сапраўды змястоўны і важкі.

Галіна Тварановіч
Беласток